

נחלתנו

ידיעון שבועי של מכון "נחלת צבי"

גליון תע"ג - פר' וישלח תשפ"ג

מי יודע ומי מכיר?

[א]

בפרשת חיי שרה (ברא' כד, ג-ד) נאמר: "ואשביעך בה' אלקי השמים ואלקי הארץ, אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב, כי אם אל ארצי [=חרן, שגרתי בה] ואל עיר מולדתי [=אור כשדים] (כן פי' ראב"ע. וע"ע בפ' רשב"ם ובמשך חכמה. המג"ה) תלך, ולקחת [=משם] אשה לבני ליצחק".

רבינו מיוחס כתב: שלא רצה אברהם בבנות הארץ משום שהיו רשעיות. **ורבנו בחיי** כתב: שרצה אברהם שישא יצחק אשה מבנות משפחתו וידבק בקרובותיו, כי כשהבריות מזדווגות כל אחד ואחד אל מינו - השלום מתקיים ומתרבה בעולם, ואילו אם ישא אדם אשה למטה ממדרגתו - יהיה לבו גס עליה, ואם ישא אשה שהיא למעלה ממדרגתו - תתגאה היא עליו, וכל ימיהם יעמדו בקטטה ומריבה. ע"ש.

ויש להבין, במה עדיפות ארץ חרן ואור כשדים ומשפחתו על ארץ כנען? הרי גם שם כולם היו רשעים ועובדי עבודה זרה, כולל גם בתואל ולבן, א"כ איזה רווח יש ב"ארצי" וב"מולדתי", והרי גם משם "אם ישא אדם אשה למטה ממדרגתו - יהיה לבו גס עליה, וכל ימיהם יעמדו בקטטה ומריבה?"

[נתקבל מהרב ישכר דוד קלויזנר]

[ב]

בספר **קרבן עני כ' עה"פ** (ברא' כח, טז) וייקץ יעקב משנתו, ויאמר, אכן יש (אלוקים) [ה'] במקום הזה, ואנכי לא ידעתי וז"ל: **שאלו לגאון הקדוש מאפסא**, איך יתכן שיעקב אבינו ע"ה, בחיר האבות, לא הרגיש [זאת] ברוח קדשו, ולא ידע מקדושת המקום. ובאמת המעין ברש"י שפירש ש'אם ידעתי - לא ישנתי במקום קדוש כזה' (ד"ה ואנכי) נוכל לתרץ בפשטות, שמן השמים עכבוהו שם, כמ"ש "צדיק בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה?"! (בפירש"י להלן כח, יז, ד"ה כי) ולכך העלימו ממנו את קדושת המקום, שאם היה יודע - לא היה ישן שם. **אכן הגאון הקדוש הנ"ל תירץ בדרך נפלאה**, להיות ידוע, כי ד' חיות הכסא, הן ארי כרוב נשר אדם (יחז' א, י), וצורת 'אדם' הוא דמות דיוקנו של יעקב אבינו. ואיתא ב"מדרש" (ב"ר סח, יח) שהמלאכים עלו והסתכלו בדמות דיוקנו של מעלה, ואחר

כך ירדו והסתכלו בדמותו של מטה (מסתמא המדרשים חלוקים, כי בסופ"ר ויצא (ברא' לב, ב-ג), פירש"י (ממד' תנחומא ישן וישלח ג', וע"ע ב"תורה שלמה ז') שמלאכי חול' וכו' וא"כ אינם אותם מלאכים. **המג"ה**). וכאשר הבין יעקב את זה, תמה ואמר 'אכן' - ר"ת "אריה כרוב נשר" - יש במקום הזה, פירוש שזאת ידעתי מכבר שג' צורות אלו חקוקות בכסא הכבוד, אבל 'אנכי', פירוש, הצורה שלי - לא ידעתי. **ויש לפרש כי "אנכי" ר"ת "אריה נשר כרוב יעקב" לא ידעתי - עד עתה, שגם אני חקוק בכסא**. ואין להקשות הן עדיין לא נקרא 'כרוב' רק 'שור' (חגיגה יג): ויחזקאל הנביא בתפילתו הפכו ל'כרוב' - שיש לתרץ שיעקב אבינו צפה זאת ברוח קדשו, וקראו על שם העתיד: עכל"ק.

ולהלן - שאלות: א] מי שאל את הגאון מאפסא? ב] האם תירוצו **"הפשט"** "שמן השמים עכבוהו שם, כי רצו דווקא שישן במקום הקדוש הזה" נמצא כבר בספרים? ג] האם התשובה שכותב בשם הגה"ק **מאפסא** "שתירץ בדרך נפלאה" נמצאת בספרו ["אוהב ישראל"] או בספרי אחד מתלמידיו? ד] א"כ - האם מש"כ הקרבן העני **'ויש לפרש כי אנכי ר"ת אריה נשר כרוב יעקב לא ידעתי - עד עתה, שגם אני חקוק בכסא'**. הוא מדברי הרב **מאפסא** או שהמחבר הוסיף נופך משלו?

[נתקבל מהרב יחזקאל שינברון]

[ג]

א] בפר' ויצא נזכר פעמים אחדות שהקב"ה נתגלה ליעקב אע"ה בלילה (ברא' כח, יב; לא, יא), בעוד שעה"פ "לינו פה הלילה" (במדבר כב, ח) כתב רש"י הק' "אין רוח הקודש שורה עליו אלא בלילה, וכן לכל נביאי או"ה, וכן לבן בחלום הלילה שנאמר (בראשית לא, כד) ויבא אלקים אל לבן הארמי בחלום הלילה; כאדם ההולך אצל פילגשו בהחבא" (ויק"ר פר' א, יג. המג"ה). עכ"ל?

ב] נשאלתי ע"י בעל בעמיו, שיש לו בן בשם "יקותיאל יהודה" ע"ש סבו ז"ל, שנקרא כן ע"ש הגה"ק בעל "ייטב לב" זצ"ל ובפי כל שגור לכנותו "זלמן לייב", וכעת נפשו בשאלתו, אם יכול להעניק לבנו שנוגד לו עתה למזל-טוב את שמו של חמיו ז"ל ר' שלמה זלמן שנפ' לאחרונה, אם לאו, כי בנו הקודם נקרא בפי כל "זלמן לייב". כמדומני שישנו על כך דיון בספרי השו"ת ודומיהם, ואשמח אם הקוראים יוכלו אי"ה לכתוב הנה מידיעותיהם.

[נתקבל מהרב ברוך הכהן כ"ץ]

בפשטות צריך לפרש כוונת רש"י שם בפר' בלק, שבעוד שלאבות הק' נגלה השי"ת הן ביום (ברא' יב, א; טו, א; יז, א; חי, כא; כב, א; ועוד ועוד) הן בלילה (כנ"ל), לנביאי אומות העולם אינו נגלה אלא בלילה (המגי"ה).

[ד]

ברצוני לברר מהי שנת הסתלקות הרה"ק המגיד רי"מ מזלאטשוב זי"ע? על המצבה נחרת הפסוק "וקמת ועלית", ורבים נקטו בפשטות שהיא שנת תקמ"ו, אבל ישנן הוכחות נגד פענוח זה, ומפרשים את הפסוק באופנים שונים, כך שתתקבל השנה תקמ"א או אחרת, ופליאה בעיני, אם אין השנה רמוזה בתיבת "וקמת" כפשוטה, מדוע בחרו דווקא בפסוק זה?

והלום הראני מאן-דהוא את שער ספה"ק תולדות יעקב יוסף, שאתם הוצאתם לאור בשנת תשע"ג ובחרתם בפסוק זה וקמת ועלית וגו', מה גרם לכם לבחור בפסוק זה? אולי בתשובתכם אלי אי"ה - תתיישב גם תמיהתי.

[נתקבל מהרב ישראל זאב יאקאבאוויטש]

המערכת: אין לזה שום קשר ושייכות, אנחנו כתבנו 'וקמת ועלית' בכל החלקים במשך כל המהדורות, כי בדפוס הראשון של הספה"ק 'תולדות יעקב יוסף', שנדפס בחיי המחבר זי"ע, נכתב פסוק זה ("וקמת ועלית"). כן הדפסנו את העמוד 'זה הספר' שנדפס בדפוס הראשון אחר עמוד דף השער, בו מובא לשון המליצה המפורסמת 'וישראל אהב את יוסף', שלא נדפס ברוב מהדורות הספר.

[אגב: בספר 'אמרי פינחס השלם' (ח"א עמ' תעג אות סה) כתב וזל"ק: בשם הרב [רבי פינחס מקאריץ] ז"ל, מה שכתוב בזהר חדש (וישב ו, א), שבשנת תק"מ יתער פורקנא לישראל..., שבשנה הנ"ל [תק"ם] נדפס ספר הרב דפולנאה [=תולדות יעקב יוסף], והספר הנ"ל מסייע להתקרבות פעמי משיח],

הידעת?!

[א]

הרה"ק רבי יוסף דראהביטשער זצוקללה"ה תלמיד מרן הבעש"ט הק' זי"ע
אבי הגה"ק רבי ישראל נחמן דראהביטשער זי"ע בעל 'פקודת המלך', 'חמדת ישראל' ועוד

כתב הגה"ק בעל החיד"א זי"ע בספרו חומת אנך שיר השירים (א, ב) עה"פ ישקני מנשיקות פיהו וגו', וזל"ק: אפשר שכנסת ישראל מתאוה לשמוע תורה מפיו, כמו שיהיה לעתיד, דכתיב (ישעי' נד, יג) וכל בניך למודי ה', וזהו מ'נשיקות פיהו', תורה שבכתב ובע"פ, ובאלה אין שכחה, ומעלה זו יותר מיינה של תורה (ע"ע בע"פ ב"מ מ"ה ושם בגמ' לה: ובשע"ת לרבנו יונה שער ג' פ"א. המגי"ה), דעי"ז היא מתקיימת, וז"ש (שם, סיפיה דקרא) כי טובים דודיך מיין, ושמעתי מהרב המאה"ג מוה"ר ישראל נחמן נר"ו משם הרב החסיד מר אביו כמהר"ר יוסף ז"ל תלמיד הרה"ח מהר"ר ישראל בעש"ט ז"ל כי לכאורה יפלא איך דברי

האדם יפעלו כל כך בקדושה ובסט"א, אך יש ראייה ודמיון שהיין הוא במרתף והוא בחבית סתומה וכשיהיה זמן דריכת הענבים אף שהוא רחוק מאד כמה מילין מהמרתף - היין שבחבית מתנועע מאליו, וזה ניכר ונודע, ומזה יש קצת דמיון להבין כי כן הדבור פועל למעלה, וז"ש ישקני מנשיקות פיהו, וכ"ת שמים ביני לבינו ואיך יתכן? לז"א כי טובים דודיך מיין, והרי היין מתנועע בזמן דריכת הענבים אפילו שהוא רחוק מאד, אם כן, אל תתמה שאני אומר ישקני מנשיקות פיהו. זו תמצית דבריו בקצור. עכלה"ק.

זאת לציין, כפי הידוע לעת עתה - דברי מרן החיד"א הוא המקור היחידי המציין את הרה"ק רבי יוסף מדראהביטש זי"ע כתלמיד מרן הבעש"ט זי"ע, ואפי' בין כותבי הדורות אינו נזכר כלל. ומבנו הגה"ק רבי ישראל נחמן מדראהביטש זי"ע הנ"ל ידוע לנו על ספרים אחדים שנדפסו, ה"ה 'פקודת המלך' שנדפס בליוורנו תקס"ה, ו'חמדת ישראל' שנדפס בליוורנו תק"פ, ועוד.

בשער ספר פקודת המלך כתב וז"ל: חברתי אני הצעיר ונבזה, חדל אישים, ישראל נחמן בא"א הרבני החסיד המפורסם כמוהר"ר יוסף דראהביטשער זלה"ה מילידי ק"ק סטאניסלאב במדינת פולניא יע"א. בזכות אבי הצדיק ז"ל, הביאני ה' לרעות ביעקב עמו ובישראל נחלתו לשרת בקדש עם ב"י ולהתקבל לרב ואב"ד בכמה קהלות בפולניא וכו'. עכ"ל. ברוח דברים כאלה נכתב גם בשער ספר 'חמדת ישראל'. ע"ש. עוד מובא בספר 'פקודת המלך הנ"ל' (ח"ב דף יט, ב) - ז"ל: באופן אחר נראה לי (לתרץ דקדוק הזיין ולפרש דקדוק החית), בהקדמת דברי הקדוש המפורסם רבי ישראל בעל שם טוב ממעז'בוש זללה"ה, אשר שמו בקרבנו, ודברי קדשו מובאים בחיבורו של אדוני מורי ורבי בעל גזני יוסף, בסו"פ כי תשא בקיצור נמרץ, אמנם אני באתי אחריהם והוספתי על דבריהם דברים שראויים לאומרם, והוא זה וכו'. ע"ש, עכ"ל. אמנם רבי ישראל נחמן נתגדל על ברכי גדולי החסידות ומאוריה. מורו ורבו היה הרה"ק רבי יוסף מאלעסק בעל גזני יוסף,

כה כבר אמרתי מלפנים, ופרסמתי הדבר, וכעת, עם שליחתי הערה זו בינתי בספרים וראיתי בהם שרובם באמת מדפיסים כבר "ותחזק את לבבם...", אבל ישנם עדיין כאלה שמודפס בהם "ותחזק את לבבם...", ולכאורה הדבר צריך תיקון.

[נתקבל מהרב מרדכי גנוט - בעל לוח דבר בעתו]

!! תגובות !!

[א]

הרב ישראל זאב גוטמאן - הוצאת אמ"ת מונקאטש = [א] בגליון תע"ב (מי יודע אות ג') צאל"ד שבספר בת עין בכל מקום שמזכיר "המגיד" סתם, כוונתו לרה"ק רבי נחום מטשערנאביל [ראה שם בהקדמת הכותב מה שמע מפה קדוש המחבר], ואם כוונתו למגיד ממעזריטש, כותב "המגיד הגדול" בדרך כלל. עכ"ז, בספר אוהב ישראל פרשת תשא מה שהביא כעין זה מהמגיד הגדול, ומה שהוסיף שם הכותב שעל פי הקדמה זו ביאר אדמו"ר [כוונתו לבעל אוהב ישראל] דברי הגמרא ט"ף למה באים.

[ב] בגליון שם (מי יודע אות ד'), ראה נחלת צבי (גליון כד), שכבר שם רצה לשער שהכוונה לה"ק מבארדיטשוב. הה"ק בעל מחבר אמתחת בנימין נפטר בכ"ה בתשרי תקמ"ב (אצלי רשום: תקנ"ב מרדכי), והה"ק מבארדיטשוב נתקבל כאב"ד פינסק לערך סוף שנת תקל"ו (הה"ק בעל אמתחת בנימין היה עוד לפי דעה אחת מרואי פני הבעש"ט. ראה ספרו תורי זהב פרשת נח ופרשת דברים, אם כי יש לכך פירכא, ואכמ"ל).

[ג] בגליון שם (מי יודע אות ה'), סידור בית יעקב אינו להגריעב"ץ, סידורו של הגריעב"ץ נקרא בשם 'עמודי שמים', סידור בית יעקב נדפס על ידי השו"ב ר' משה יודק"ס מבארדיטשוב, והוא ברובו מהגריעב"ץ עם תוספות רבות ותערובות זרים וכו', וכמו שהאריך בזה רבנו הקדוש בעל מנחת אלעזר במאמר נוסח התפלה (אות י). ובסידור הגריעב"ץ אינן בכלל כל הזמירות הללו ולא מהנכתב קודם לכן. ולא הבנתי מה ששואל הכותב 'היכן עוד אומרים בנוסח זה והאם אכן מקור הנוסח כפי שכתב בסידורו?'. הנוסח שהביא שם - הוא הנוסח הרגיל המקובל בפיוט זה. ואם כוונתו לאלה שמחלקים הפיוט לשנים, הרי כך נהוג בהרבה מקומות, יש המחלקים אותו ב"בבואו מאדום", ויש המחלקים ב"יצוה צור חסדו". ויש מקומות ששרים את כולו רק בסעודה שלישית.

[ד] בגליון שם (תגובות אות ד'), לא הבנתי שותא דמר! הרי השואל הביא שר' אליקים געצל היה תלמיד רבי ישראל חריף, ושאל איך יכול להיות תלמידו, והרי ר' געצל נולד בתק"מ, ורבי ישראל חריף נפטר בתקמ"א, ואני כתבתי שאולי הכוונה בכלל לר' ישראל חריף השני, וכבודו חוזר וכותב שהרי השאלה היתה שעל המצבה וכו'. אכן לזה כתבתי שלכאורה הכוונה לר' ישראל חריף אחר, ואם כי לא ידוע לכבו' שהיו לו תלמידים, אשאל להדיא, האם ידוע לכבו' בבטחה שלא היו לו תלמידים? למה זה 'בוודאי אינו מתקבל' אתמהה!

אותו הוא מזכיר פעמים רבות בספריו. כן הוא מביא פעמים אחדות דברי תורה משמו של הרה"ק רבי ברוך מקוסוב זי"ע. כמו"כ הי' תלמידו של מרן בעל החיד"א שלמד אצלו בעיר ליווארני, בדרך עלייתו לארץ הקודש.

אָבִי רבי ישראל נחמן הנ"ל, ה"ה הרה"ק רבי יוסף מדראהביטש זי"ע. אין להחליפו עם הרה"ק רבי יוסף ספאדיווילער זי"ע שאף הוא היה מתלמידי הבעש"ט אביו של הרה"ק רבי יצחק מדראהביטש (אָבִי הרה"ק רבי מיכל מזלאתשוב) זי"ע, עליו פרסמתי אוסף מיוחד בשם 'תולדות יצחק' בספרי 'תורת החסידים הראשונים' - חלק משנת חסידים, וב'נחלתנו' גליון תמ"ג. ע"ש. על הרה"ק רבי ישראל נחמן מדראהביטש הנ"ל, עיין בספר 'מוכרת גדולי אוסטראה' (סי' קעז), ובספר 'אור הגליל' (עמ' רל"ז - רמ"ח), וממנו תדרשנו.

[ב]

איתא בספה"ק אמתחת בנימין (קהלת פ"ט, עמ' של"ח) וזל"ק: שמעתי מהוותיק החסיד המופלא מו"ה זאב מסטרעטין בדרך משל. כשאדם רוצה לעקור דירתו מעירו לעיר אחרת, כשאינו חייב לשום אדם - אין מעכב אותו, אבל אם הוא חייב לאדם - אין מניחים אותו [לעבור] עד שיפרע חובו. כן הדבר הזה. כשאינו אדוק ודבוק בתאוות החיצוניות, כשבא לעבוד בתורה ועבודה אין לו שום מניעה מהחיצונים לבלבל דעתו במחשבות זרות ופניות, ועושה בדביקות, באהבה וביראה כדקא יאות, ויכול להגיע לכל מעלות רוחניות, אבל אם הוא מקושר בתאוות הגשמי עם החיצונים - הוא בעל חוב להם, וכשבא לעבוד ליתברך הם מונעים אותו ומבלבלים דעתו בפניות ומחשבות זרות ואי אפשר לו לעבוד לשמו יתברך בדביקות כדקא יאות, ואינו יכול להגיע לשום מעלה רוחנית, ובפרט למעלה הגדולה הזו, שיקרא בשם "אדם" ושתהיה לו נשמה דאצילות מסטרא דמ"ה.

ובזה פי' משנה (אבות פ"ב, מ"ב), התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, וכל מעשיך יהיו לשם שמים, ר"ל, שיהי' לך תיקון בעצמיות שלך כדי ללמוד תורה, ובמה יהי' תיקון, לזאת אמר, "וכל מעשיך - הגשמיים - יהיו לשם שמים, ובוזה לא תהיה לך מניעה ויהיה לך תיקון ללמוד תורה. עכ"ד.

[ג]

בהתקרב ימי החנוכה הבעל"ט, הריני שוטח את הערתי בפני קוראי 'נחלתנו' הי"ו, ואחפוף לדעת אם מסכימים לדברי.

לפני הדלקת נר חנוכה אנחנו אומרים ב"לשם יחוד": "ותחזק את לבבם (יש מוסיפים: ואת/לבבנו) לתורה ועבודה...". לכאורה, אין פשר לתיבת "ותחזק". מה שייך לומר/להבין בהחזקת הלב? אלא בודאי צ"ל "ותחזק את לבבם...". המדפיסים - כמו גם כתבי היד מהם העתיקו זאת - נהגו להוסיף י' בבואם לנקד ציר'ה, כדאשכחן טובא זימני בתלמודא, בתבות 'חצירו', חבירו', 'גניבה', 'גזילה', ועוד ועוד, שבודאי אין הכוונה להגותן 'חצירו', חבירו', 'גניבה', 'גזילה', וכדומה.

[ב]

הרב יעקב יהושע בויס = בגליון תע"ב (מי יודע אות ז) נשאל, למה נטבע הלשון לומר 'מבשרך אל תתעלם', כשבפסוק (ישעיה נח, ז) נאמר 'ומבשרך לא תתעלם'. הנה מצאנו פעמיים בחז"ל שמביאים את הפסוק בנוסח זה. [א] בתוספתא סוטה (ז, א). [ב] במס' שבועות (לט). מובא הפסוק בבמקור, וגירסת העין יעקב שם הוא 'אל תתעלם'.

[ג]

הרב מרדכי גלנדאר = בגליון תע"ב (מי יודע אות א') בהמשך יש להוסיף: שמסתבר שגם לפי ראב"ע לא ישבה על הגמל, כי לגמל ישנה חטוטרט על גבו (עי' שבת עז: וב"מ לח: המג"ה) ועושים כר שיש לו חלל בית קיבול והיא כמין קערה הפוכה ששוליה למעלה ופיה למטה, [ולכן נקרא עביט שהיא קערה עמוקה], וכשכר זה מונח על הארץ לשבת עליו אז החלל נשאר ריק כלפי הארץ ורחל הכניסה את התרפים בתוך החלל. ויש לציין מה שהביא במדרש הגדול וכן מובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק לו) וזה לשונו: ומה הן התרפים? שוחטים אדם בכור, ומולקין את ראשו, ומולחין אותו במלח ובשמן, וכותבין על ציץ של זהב שם רוח טומאה, ומניחין אותו תחת לשונו ונותנין אותו בקיר, ומדליקין נרות לפניו, ומשתחווים לו, והוא מדבר עמהם. ומנין שהתרפים מדברים? שנאמר (זכריה י, ב): כי התרפים דברו און. לפיכך גנבתם רחל, שלא יגידו ללבן שברח יעקב ולא עוד אלא להכרית שם פסילים מבית אביה. עכ"ל. בכל אופן אם היתה יושבת על הגמל לא היתה יכולה להכניס התרפים בתוך הכר. וראיתי בספר שערי אהרן שמסביר את דברי רש"י ומסיים: ולא כמו ששמעתי שטועים שישבה על הגמל.

[ד]

הרב שחר רחמני = בגליון תע"ב (מי יודע אות ד') במענה לשאלת המובא בספר אמתחת בנימין, האם המאורה"ג הוא רבי לוי יצחק מברדיטשב, המוזכר בו כאב"ד פינסק. הספר אמתחת בנימין יצא לאור בשנת תקמ"ו. ההקדלה"י התקבל בברדיטשב כרב בר"ח סיון תקמ"ה. מאד מסתבר כשכתב ספרו עוד היה מקובל לקראו כאב"ד פינסק, אף שכבר עזבה, והתואר 'המאור הגדול' מתאים לו.

[ה]

הרב אלימלך בלייברג = בגליון תע"ב (מי יודע אות ב') שאל השואל מדברי המדרש שיעקב אבינו אמר פרקי תהלים בבית לבן, למה נענש על הזמן שהיה בו והלא עסק בתורה?! ומרהיטות לשונו היה מקום לטעות כאילו לולא דברי המדרש הו"א שהתבטל מתורה בכל אותן השנים. אמנם פשיטא שלא זוהי כוונת השואל, שהרי בבירור אמרו חז"ל (יומא כח:): שמימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם, ובפרט יעקב אבינו שמדתו אמת, שהיא התורה, כמ"ש (מכה ז, ה) תתן אמת ליעקב, וכמו שהאריכו בזה בספרים, בודאי לא פסיק פומיה מגירסא בבית לבן כמו בבית מדרשו של עבר, ולא ביטל תורה בכמות ולא

באיכות, ח"ו, ומה שבבית עבר לא שכב בלילה? כן נהג גם אצל לבן כעדותו על עצמו (ברא' לא, מ) 'ותדד שְׁנָתִי מֵעֵינִי'. רק שהמדרש מגלה לנו שבאותן שנים עסק בחלק התהלים שבתורה. אבל שאלת השואל היא מה נשתנו באמת אלו מאלו, ולמה עמדה לו זכות התורה רק על י"ד שנות עבר ולא על כ"ב שנות לבן? ויבואר כפי דברי מרן החת"ס בתשובתו המפורסמת במעלת גלות למקום תורה (חו"מ סי' ט), וזל"ק: "צ"ע דלמא על אותן י"ד שנים ששמר אשה בבית לבן לא נענש, שגדולה מצות פריה ורביה יותר מכיבוד אב ואם, וכן כתיב (בראשית ב, כד) "על כן יִעָזֵב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו", ועל י"ד שבבית עבר נענש, שתלמוד תורה אינו חביב ככיבוד אב ואם. וצ"ע לכאורה. וי"ל דפריה ורביה היה יכול לקיים בביתו. לולא שהוא גרם לעצמו הבריחה מפני עשו, וראוי לקבל על זה קצת עונש, אבל לשמש בבית המדרש של עבר אי אפשר לקיים בביתו, אע"פ שלמד אצל יצחק אביו ושמשו כל ימיו - הא עדיף טפי, א"כ כיון דאי אפשר לקיים בענין אחר, אפילו לא היה בורח מפני עשו, היה ראוי לכך, א"כ לא נענש על אלו י"ד שנים". עכ"ל הצריך לענינו.

[ו]

הרב זלמן ליב טויבער = בגליון תע"ב (מי יודע אות ז') יש להעיר שגם בתוספתא (סוטה פ"ה ה"א) איתא 'אל תתעלם', וכן מצינו בראשונים (עי' בהלכות גדולות (פנ"ב), רי"ף (שבועות חי.), וברש"י (סנהדרין עז: ד"ה תקרא), ובפיה"מ לרמב"ם (נדרים פ"ח מ"ז)), וכן מצינו בכמה דוכתי בש"ס שהיו משנים מעט מלשון הפסוקים. ובהגהות הגר"א גוטמאכער זצ"ל למס' ברכות (ס"ד ע"א) כ' יסוד נפלא בתו"ד: "ואציג כאן מה שלענ"ד יהיה מצוה לפרסם ברבים שנמצא בש"ס [דברים] הרבה שרבים תמהים [עליהם, כמון] מה שהעתיקה הגמרא פסוקים [בנוסח] משונה ממה שנמצא בתנ"ך, ואמנם איתא כיוצא בזה ברשב"א (בסוף ש"ד והועתק בב"י יו"ד סי' קפ"ז) שהגמ' מביאה את לשון התוספתא משונה, וסיים שדרך הגמרא בכל מקום להוסיף בלשון התוספתא דרך פירוש בעלמא ושונין כאילו הוא מגוף התוספתא. עכ"ל. והמדייק בכל מקום בש"ס שנמצא כן - ימצא שהיה מקום לפרש את הפס' באופן אחר וידעו שבאמת הכונה היא כפי דבריהם, הוסיפו בתיבה אחת או גרעו תיבה אחת לצרף יחד את התיבות לפי הכונה, והציגו כך ואין בזה שינוי, כי בתנ"ך במקורו אין משנים חלילה". עכ"ל. ע"ש.

[ז]

הרב שמאי סיני = בגליון תע"ב (מדור הידעת אות ב') מובאים מאמרים אחדים מהרה"ק רבי ליפא מחמעלניק זי"ע תלמיד הבעש"ט הק', שהידיעות עליו הן מעט, אמרתי להוסיף, מה שמצאתי בספר 'בית רבי' (פרק כ"א, דפוס בארדיטשוב תרס"ב, ובדפוס חדש תשע"ד עמ' 131): בסיפורים הנדפסים כתוב בשם הרה"ק ר' ליפא מחמעלניק זי"ע מתלמידי הבעש"ט נ"ע (שהיה אז עדיין בחיים חיותו) שמחלוקתם היא על דרך המחלוקת שבגמרא בין רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה (ברכות כט.), שרבן גמליאל היה אומר כל תלמיד שאין תוכו כברו - אל יכנס לבית המדרש, ורבי אלעזר בן עזריה דרש לעולם ילמד

אדם וכו', שמתוך שלא לשמה בא לשמה (היא מימרא של רב יהודה אמר רב (כגון בפסחים נ:), אפס כי כוונתו לפרש שראב"ע דגל בשיטה זו. **המגי"ה**), ואיתא בגמרא (בברכות שם) דבההוא יומא אתוספו ארבע מאות ספסלי וכו'. חלשה דעתיה דרבן גמליאל. אחוו ליה חצבי חיורי דמליין קיטמא וכו'; ולא היא, אלא ליתובי דעתיה דרבן גמליאל וכו', ועל דרך זה ממש היתה המחלוקת הזאת, **כי רבנו (הרב בעל התניא) סבר כראב"ע**, ועל כן גלה דברי קדשו, **והר"ר ברוך (ממעז'בוז) סבר כרבן גמליאל**, על כן לא רצה בזה. ע"ש. עכ"ל.

[ח]

הרב אברהם יעקב בומבאך = **[א]** בגליון תע"ב (מי יודע אות א') לדעת המפרשים שכר הגמל הוא המרדעת שעל הגמל ששמים בה סחורה. כשהגמל בחצר הבעלים מורידים את המרדעת ממנו ושמים אותה בבית. לפיכך פירשו שרחל ישבה על הכר הנמצא בבית. אבל לדעת ראב"ע שכר הגמל פירושו מקום מנהיג הגמל, על כרחך לפרש שרחל ישבה בחוץ על הגמל.

[ב] בגליון הנ"ל (מי יודע אות ב') בבית עבר היה יעקב עסוק בתורה ביום ובלילה. לכן לא נענש על כיבוד אב. אבל בבית לבן נאמר **בבראשית רבה** שיעקב אבינו לא שכב בלילה בבית לבן, רק אמר שיר המעלות או כל ספר תהלים. ונראה שביום היה עסוק במלאכתו לרעות את צאן לבן (דברים מופלאים בנושא, נמצאים ביד החזקה, הלכ' שכירות פי"ג ה"ז: כדרך שמוזהר בעל הבית שלא יגזול שכר עני ולא יעכבנו, כך העני מוזהר שלא יגזול מלאכת בעל הבית, ויבטל מעט בכאן ומעט בכאן, ומוציא כל היום במרמה. אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן, שהרי הקפידו על ברכה רביעית של ברכת המזון, שלא יברך אותה. וכן חייב לעבוד בכל כוחו, שהרי יעקב הצדיק אמר (ברא' לא, ו): "כי בכל כחי עבדתי את אביכן". לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר (שם ל, מג): "ויפרץ האיש מאד מאד". וראוי לציין שב"מגיד משנה" (המתאמץ לציין מקורות לפסקיו), כותב כאן: "זה פשוט". ובתו"ת הוסיף: ובתוספתא (ב"מ פ"ח ה"ב) כ' שאסור לפועל לסגף או להרעב עצמו ואסור לו לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום, וכן לקמץ מערך מזונותיו הדרושים לו. ובנזיר (סב:) מבואר שאסור לפועל לנדור או לקבל נזירות, וכל זה משום שנחלש כחו ומבטל ממלאכת בעה"ב, וכל דינים אלה בנויים על יסוד הדין שצריך לעבוד בכל כחו, כמו שמצינו ביעקב. ע"ע מענין זה לפנינו בפרשת ויקרא (ה, ד) בפסוק [ל]הרע או להיטיב. **המגי"ה**). לכן נענש על כיבוד אב. ואיננו צריכים לתרץ עפ"ד ב' **נפש החיים** (במהדורה שניה) שאולי לא נתקבלה תפלת דוד המע"ה שייחשב כעוסק בנגעים ואהלות..

[ט]

הרב חיים מאיר וסרמן = **[א]** בגליון תע"ב (מדור מי יודע אות א') נשאל האם **ראב"ע** מפרש שרחל החביאה את התרפים על גב הגמל וכיסתם בכר וישבה עליהם. אמת שכן מפרש **ראב"ע**, ואעתיק לשונו, "וי"מ בכר כדמות מרדעת. והנכון בעיני שכר הגמל כמו שלחו (מ)כר מושל ארץ (ישעי' טז, א), וכן בכרכרות (שם סו, כ). ומנהיג[ה] הכר, או הרוכב עליו יקרא הכרי. והנה רחל לקתה התרפים ושמה אותם במקום ששם כר הגמל, ותשב עליהם ולא היתה באהל".

[ב] בגליון הנ"ל (מדור הנ"ל אות ב') נשאל אם יעקב לא נענש על י"ד שנים שנטמן בבית עבר, למה נענש על השנים

שהיה בבית לבן, והרי גם בהן למד תורה, כמבואר **במדרש** שאמר ט"ו שיר המעלות. נראה לתרץ בדרך אפשר, בהקדמת דברי **רש"י** ר"פ ויצא (ברא' כה, יא) ד"ה וישכב במקום ההוא: "באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששימש בבית עבר, לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה", ולפ"ז אפשר לומר שבבית לבן לא היה יכול ללמוד תורה כל הלילה כבבית עבר, שהרי היה מטופל בעבודתו ללבן תמורת רחל ולאה, ואח"כ היה מטופל להעמיד י"ב שבטים, וכמו שאמר ללבן (שם לא מ) "הייתי ביום, אכלני חורב וקרח בלילה, ותדד שנתי מעיני", וא"כ אפילו למד תורה ואמר ט"ו שיר המעלות, אינו דומה לעוסק בתורה יום ולילה בלי טרדות ואפילו [כמעט] בלי שינה כלל, לעוסק בתורה ע"י טרדות ועייפות, שאז אינו יכול להשקיע כל מוחו וכוונתו בתורה, ואפשר שלכן לא הגנה עליו התורה של "שיר המעלות", שיהא נחשב כעוסק בתורה כבבית עבר.

[ג] בגליון הנ"ל (מדור הנ"ל אות ג') נשאל על מה שכתב **בבת עין בשם המגיד זל"ה**. נראה שהמגיד הנזכר הוא הרה"ק ר' נחום מטשערנוביל שנקרא המגיד מטשערנוביל והוא היה רבו של **הבת עין**, אך לא מצאתי במאור עינים הפירוש של "טף למה באים" (חגיגה ג). מה שהעתיק בספר **בת עין**.

[ד] בגליון הנ"ל (מדור הנ"ל אות ד') נשאל על המימרא על של נעליך מעל רגליך (שמות ג, ח). גם בהקדמה לשב **שמעתא** (אות ל, כ) הפירוש הזה מדעת עצמו, והוא היה באותה תקופה של בעל **אמתחת בנימין**.

[י]

הרב אשפ"ך = **[א]** בגליון תע"ב (הידעת אות ב') במאמר על ההק"ר **ליפא מחמעלניק זי"ע** - יש להוסיף הוספה להוספות למאמרי **רבי ליפא זצ"ל**, מהספר **"בת עין"** (פר' מצורע, דרוש לשבת הגדול): "שמעתי מאדוני אבי ז"ל [רבי דוד המגיד מחמעלניק] שאמר בשם הרב **רבי ליפא ז"ל**, על מה שכתבו הפוסקים (טור אורח חיים סימן תל) שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול מפני הנס שהיה בו. ואמר ז"ל, עפ"מ שאמרו חז"ל (שבת קיג:) דיבור של חול אסור בשבת, דכתיב (ישעיה נח, יג) "ממצוא חפצך ודבר דבר", על כן צריך האדם לשמור את פיו ולשונו מלדבר דברי חול בשבת, ומכל שכן מדברים בטלים ודיבורים אשר לא לה' המה צריך לזוהר עוד יותר מבחול.

"וזהו נקרא בחינת 'פסח' נוטריקון פה-סח (פרי עץ חיים, שער חג המצות פרק א; טעמי המצות, פרשת בא), פירוש ששומר את הפה מלשוח, רק בשיחה קדושה כמו בדברי תורה, וכיוצא בזה, וזהו בבחינת הדיבור. אבל ישנה עוד בחינה יותר גדולה והוא בחינת המחשבה, לשמור את המחשבה שתהיה תמיד דבוקה בה', ובחינה זאת נקראת 'שבת שלפני הפסח', פירוש בחינת המחשבה שלפני בחינת הדיבור פה-סח, וקורין אותו בחינת 'שבת הגדול' שהוא גדולה במעלה יותר מבחינת פסח בחינת הדיבור, כנ"ל". [ואכן בדרושים לשבת הגדול, לאחר פר' צו, מביא מאביו בשם רבי ליבר, כלשון אחרון, שכן אביו בעל השמועה היה בחמעלניק, מקומו של רבי ליפא].

[ב] עוד במאמרי **רבי ליפא מחמעלניק**: מה שסיים: 'וכן בצאתו מבית הכנסת לילך לשוק, צריך לחפש ולהבין באלה מחשבות ילך לשוק, כי לא באותן מחשבות שהיו לו בבית הכנסת - ילך לשוק', שמא הכוונה על דרך שאמר רבי ישמעאל (ברכות לה:) 'הנהג בהם מנהג דרך ארץ', ושלא יקרה כעין מה שקרה ברשב"י ובנו בצאתם מן המערה ש'כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף' (שבת לג:). או בפשטות יותר שלא ישתמשו במידות שהתעוררו בתפלה, אהבה ויראה, בלכתם בחוץ.